

УСВОЈУВАЊЕ НА ГРАМАТИЧКИТЕ КАТЕГОРИИ РОД, БРОЈ И ОПРЕДЕЛЕНОСТ КАЈ ИМЕНКИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ОД СТРАНА НА СТУДЕНТИТЕ – СЛАВИСТИ

Марија Гркова

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија

Key words: Macedonian language as foreign, grammatical categories of nouns, textbooks, tasks, testing

Summary: The above article deals with grammatical categories in Macedonian nouns in Macedonian as a foreign language (MLD students). This study shows that foreign students have issues with grammatical categories in nouns in the process of acquiring the nouns, and also in the process of learning Macedonian. These issues can cause difficulties in learning certain grammatical phenomena, therefore, we pointed them out, along with their solutions, so MLD students will have an easier way of learning. Our suggestion was different kinds of tasks, and how they affect the students' different needs. The tasks that involve language activities make demands on the individual's communicative competence. These kinds of tasks are not supposed to be routine or automatic, but they require the use of strategies in communicating and learning. In our opinion, the tasks should contain one grammatical category if the student is a beginner, and two or more grammatical categories, if the student is an intermediate or proficient user of the language.

Клучни зборови: македонски јазик како странски, граматички категории на именките, учебници, вежби, тестирање.

Резиме: При учењето македонски јазик како странски сметаме дека е од голема важност усвојувањето на граматичките категории кај именките, за што се определевме по овој повод. Во план е да бидат анализирани одговорите од вежбите поврзани со граматичките категории на именките, направени од страна на студентите од странство што го учат македонскиот јазик, а чиј мајчин јазик е еден од словенските јазици. Си поставивме цел да бидат земени предвид вежби за почетно рамниште од учебници по македонски јазик како странски, кои беа искористени за подготвување контролни тестови, како и вежби за средно рамниште подготвени за потребите на ТЕМАК-тестовите. Во нашата анализа ги имавме предвид следните критериуми: 1. Контролните тестови да бидат спроведени меѓу студенти што го учат македонскиот јазик како странски надвор од Република Македонија (во некои од лекторатите по македонски јазик); 2. Со контролните тестови да бидат опфатени студенти чиј мајчин јазик е еден од словенските јазици; 3. Во анализата да се вклучат и

тестови сработени според европските стандарди, како што се ТЕМАК-тестовите. По анализата на одговорите, каде што ќе биде застапена и статистичка анализа, очекуваме да дојдеме до заклучоци - каков вид вежби се потребни за усвојување на граматичките категории кај именките.

Вовед

Првите морфолошки истражувања поврзани со зборовните групи (познати како *делови на говорот*¹) се поставени од Платон и од Аристотел, потоа се проширени од стоичарите и се системски претставени во првата грчка граматичка расправа на Дионис Тракиецот.

На границата меѓу XIX и XX век ги наоѓаме теориските размислувања за граматичките категории во кои се препознаваат современите дефинирања. Така на пример, Велиќ пишувајќи за значењето и за функциите на зборовите во реченицата, ги определува граматичките категории како „збир од карактеристики“ (M. Ivić, 1975:87).

Низ литературата за словенските јазици можат да се забележат повеќе дефинирања за граматичките категории кај зборовната група *именки*.

Според Кристал (D. Crystal, 1985:115), со терминот *категорија* се означуваат својствата на зборовните групи, а кај зборовната група *именки*, под граматички категории ги подведува: *родот*, *бројот* и *надежот*.

Миновиќ (M. Minović 1974:107) пишува дека зборовите во секоја зборовна група се обединуваат со некои граматички значења и со нивните формални показатели, додека, пак, Шкилјан (D. Škiljan, 1980:108), наведува дека подгрупите на граматемите што се јавуваат во деklinацијата и во конјугацијата, содржат некои белези што ги поврзуваат во поголеми групи, кои, всушност, се *граматичките категории*.

За повеќе словенски јазици, за именките се својствени граматичките категории: *род*, *број* и *надеж*.

Од друга страна, Стојанов (Ст. Стојанов, 1983:21), пишувајќи за бугарскиот јазик, наведува дека основа за секоја граматичка категорија е *општиот признак*, а под општи признаци мисли на: *родот*, *бројот*, *видот* и др.

---

¹ Грчките и латинските граматичари, *главните класи* зборови што успеале да ги разликуваат, ги нарекувале *делови на говорот* (μέρος τοῦ λόγου, partes orationis). Овие класи зборови, денес, се сосема јасни, но во времето на антиката претставувале предмет на низа расправи.

Во македонскиот јазик, граматичките категории се дефинираат како граматички значења на зборовите, кои обично се викаат и *категоријални*, а се искажуваат со посебни граматички средства. Тоа се поопшти апстрактни значења според кои различни зборови се обединуваат во одделни групи или во класи, врз основа на некои истородни појави (Ст. Бојковска, Д. Пандев, Л. Минова-Ѓуркова, Ж. Цветановски, 2008:160).

Како што знаеме, во македонскиот јазик, за именките се својствени граматичките категории: *род, број и определеност*.

Краток осврт кон терминологијата и почетоците во сферата — македонски јазик како странски

Во лингвистичките термилошки речници за различни јазици, различно се дефинираат и се толкуваат термините за означување на одредени поими поврзани со *билингвизмот, мултилингвизмот*, потоа, со *учењето, изучувањето и со усвојувањето на јазик* и сл. Сепак, за повеќето јазици постојат термини од областа на лингвистиката, што имаат исто значење. Таков термин е терминот *мајчин јазик*, со кој се означува првиот јазик што детето го усвојува, односно, тоа е јазикот што се усвојува во првите години од животот, а веушност е и јазикот на кој размислуваме или сонуваме. Оваа констатација доаѓа оттаму што најчесто се верува дека децата главно се воспитувани од страна на нивната мајка. Па според тоа, децата го учат/усвојуваат нејзиниот јазик. Се верува дека ниту еден друг јазик нема да биде научен и усвоен како мајчиниот. Овој јазик не мора да се сфати како јазик наследен исклучиво од мајката, туку може да биде научен од татко, баба, од дедо и сл. (Z. Jelaska, 2005:24). Во учебници за другите јазици, кои се однесуваат на ваквите термилошки прашања, како што е „Hrvatski kao drugi i strani jezik“, од Зринка Јеласка (Z. Jelaska, 2005:25), се среќаваме со термините: *роден, прв, друг, втор, семеен, домашен, наследен, странски јазик*² и сл.

Иако, овие термини можеби се разликуваат во хронолошка смисла, сметаме дека е најдобро да ги користиме термините *мајчин* и *немајчин*, со тоа што, во вториот термин ќе биде вклучен секој јазик што не е *мајчин*.

Во историскиот развој на македонскиот јазик во поглед на општествено-политичките промени што настанале во Македонија во почетокот на XX век, се разликуваат два периоди: првиот период е од 1945 до 1991 година, а вториот период е од 1991, па сè до денес.

---

² Јеласка ги наведува термините: *rodni, prvi, drugi, obiteljski, domaći, nasljedni, strani jezik*.

Својата официјална кодификација македонскиот јазик ја добил кон средината на XX век во современата македонска држава при федерацијата Југославија. На 2 август 1944 година, во манастирот *Св. Прохор Пчињски*, на првото заседание на АСНОМ, е донесено решение со кое се воведува народниот македонски јазик како службен јазик во македонската држава. Народната влада на Федерална Македонија донела решение за македонската азбука на 3 мај 1945 година, а на 2 јуни 1945 — за македонскиот правопис. Овие датуми и случувања се дефинираат како завршување на процесот на кодификација на современиот македонски јазик започнати многу порано (Л. Тантуровска, 2010)³.

Повеќе од дваесет години подоцна, на 22 декември 1967 година, бил основан *Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*, со цел да се зголеми афирмацијата на македонскиот јазик, литература и култура, надвор од границите на македонската држава. За таа цел, уште на почетокот на основањето, Семинарот започнал со отворање на лекторати низ светот и испраќал лектори по македонски јазик на универзитетите каде што има лекторати, а исто така, излегле од печат првите учебници за предавање македонски јазик за странци.⁴ Оттука, може да се заклучи дека македонскиот јазик како странски претставува посебна сфера на македонистиката, која веќе над пет децении се развива во РМ. Македонскиот јазик е странски јазик за сите странци што живеат во Републикава, но и за странците што живеат надвор од неа. Најчесто, постои специјализирана настава по странски јазик, која располага со соодветни наставни помагала наменети токму за таа цел, т.е. за учење на странскиот јазик.

Зедничката европска референтна рамка за јазиците

Зедничката европска референтна рамка за јазиците (ЗЕРР): учење, настава и оценување (The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR): Learning, Teaching, Assessment), претставува продукт на проектот *Language Learning for European Citizenship*, во кој учествувале сите земји-членки во Европа, но и Канада како посматрач. Според Бабамова (Е. Бабамова, 2006:33), во овој документ е опфатено сè што помалку или повеќе е поврзано со учењето странски јазик. Почнувајќи од јазичната политика и од плурилингвизмот, па сè до типовите вежби што треба да се решаваат во наставата по странски јазик.

---

³<http://philologicalstudies.org/dokumenti/2010/vol1/1/R%20d-r%20Lidija%20Tanturovska.pdf>

⁴http://ukim.edu.mk/mk_content.php?meni=34&glavno=34

Рамката опишува што треба да се научи од јазикот што се учи, при што, ќе може тој јазик да се користи во успешна комуникација и какви знаења и вештини треба да се развијат, за да може успешно да се дејствува со странскиот јазик. Со други зборови, Рамката претставува *упатство*, кое се користи да се објаснат достигнувањата на студентите при учење странски јазици во Европа („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Заедничката европска рамка во политички и образовен контекст, 2012:1).⁵

Идејата на Рамката е да се создадат методи за стекнување општи мислења и сознанија за јазикот што се учи, како и за стекнување комуникативни вештини со посебен пристап кон: *јазичната, социолингвистичката и прагматичката компетенција*. Студентот што го учи странскиот јазик може да развие различни вештини за секоја од наброените компетенции (*јазична, социолингвистичка и прагматичка компетенција*). Меѓу другото, Рамката формира збир од Заеднички референтни рамништа (Common references levels): A1, A2 (почетно рамниште); B1, B2 (средно рамниште) и C1, C2 (напредното рамниште), што значи, преку дефинирање на рамништата на владеење јазик, му се овозможува на студентот да го следи напредокот на своето учење, во секоја фаза од учењето, па на доживотна основа („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Усвоениот пристап, 2012:13).

Преку Рамката би требало да се надминат бариерите во комуникацијата меѓу професионалците што работат во областа на модерните јазици, а кои произлегуваат од различните образовни системи во Европа. Понатаму, бариерите меѓу административните тела од областа на образованието, на составувачите на програмите, на наставниците, на обучувачите на наставници, на испитните тела, итн. Рамката им овозможува да размислат за сопствениот начин на работа, со цел да ги координираат и да ги насочат своите напори кон исполнување на реалните потребите на учениците за кои се одговорни („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Заедничката европска рамка во политички и образовен контекст, 2012:1).

Кога станува збор за наставата по странски јазик, според Рамката, описите на целите и на вежбите на учењето јазик и на наставата по јазик треба да се базираат врз согледувањето на потребите на учениците и на општеството. Според ова, може да се заклучи дека во

---

⁵ За потребите на оваа теза, во овој дел од трудот е разгледан делот *настава* од описот во Заедничката европска референтна рамка за јазиците: учење, настава и оценување.

описот на Рамката е вклучен и културниот контекст на матичната земја на јазикот што се учи. Учениците мораат да ги завршат своите обврски, кои вклучуваат вежби, активности и процеси, со цел да ги задоволат своите потреби. Најчесто се води сметка за потребите на ученикот и на општеството, од едноставни причини што кај некои ученици се пројавуваат едни потреби, а кај други ученици се пројавуваат други потреби. На пример, на некои ученици нема да им биде потребно усвојување на пишаниот јазик, а други, пак, ќе бидат заинтересирани само за пишани текстови. Но, не мора да значи дека според Рамката, едните ученици треба да се насочат само кон зборување, а другите кон пишување и сл. Според тоа, наставата треба да биде флексибилна и да се приспособува кон потребите на учениците, но не во неограничена мера („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Учење јазик и настава по јазик, 2012:129).

Од друга страна, не е секогаш потребно некоја компетенција, вежба, активност или стратегија, кои се наведени како цели потребни за задоволување на комуникациските потреби на ученикот, да се вгради во наставната програма на ученикот. На пример, голем дел од она што може да се сведе под „познавање на светот“, односно, *општо знаење* или *општа култура*, ученикот можеби го има насобрано од секојдневните ситуации во животот или добиено преку наставата по мајчин јазик. Во таков случај, проблем може да се појави кога треба да се најде соодветното толкување на одредено концепциско поле или на една појмовна категорија во *немајчиниот јазик (L2)* од *мајчиниот јазик (L1)*. Тогаш треба да се одлучи кое ново знаење мора да се научи, а кое знаење може да се смета за научено. Процесот на пренесување на познавањата научени од *мајчиниот јазик* во *немајчиниот јазик* е комплексен и бара многу труд и време. На пример, кога станува збор за фонемите во два различни јазици, фонемите од едниот јазик можат да бидат значително поинакви од фонемите во другиот јазик. Па, ако не се научат или ако не се усвојат, зборуваме за информациска загуба и недоразбирање. Рамката советува, при вакви случаи да се создаде свесност за фонетските отстапки и да се постигне одвикнување од автоматизираното однесување, дури откако ќе се усвојат изворните норми на странскиот јазик што се учи. Процесот на одвикнување кај возрасни е подолготраен, отколку кога одвикнувањето би се случувало на рана возраст („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Учење јазик и настава по јазик, 2012:129).

„Јазичниот систем на мајчиниот јазик, во основа, е различен од јазичниот систем на странскиот (немајчиниот) јазик што го учи, при што потсвесно прави напор формите, поимите, значењата и правилата од мајчиниот јазик да ги пренесе на 'почвата' на странскиот јазик, иако процесот на таквото 'пренесување на друга почва' е најверојатно долг и не така лесен процес условен од повеќе фактори. На пример, секој оној што го учи македонскиот јазик како странски (немајчин), независно од тоа кој е неговиот мајчин јазик (полски, руски, француски и сл.) и по долгогодишното негово учење, па и негово активно говорење, истиот тој говорител уште долго време ќе се среќава со тешкотии од различен тип, како што е артикулацијата на специфичните, за еден странец, гласови во македонскиот јазик (ќ, ѓ, л, љ, ѕ), или употребата на формите за минатите времиња, разликите во глаголскиот вид, во употребата на членот или тешкотиите при удеојувањето на објектот, употребата на предлозите итн.“ (Ст. Бојковска, 2003:22).

Според горенаведеното, се заклучува дека одлуки за потребите во наставата треба да се донесуваат според потребите на секој ученик одделно. Сумирано, Рамката препорачува да се овозможи флексибилна настава, со цел да се постигнат потребите и барањата на секој ученик на странскиот јазик, или, пак, како што нагласува Дучевска (А. Дучевска, 2003:41), да се примени функционалниот пристап во наставата по странски јазик, а преку овој пристап, се мисли на методологија што ќе ја креира наставата во правец на потребите и на целите на слушателот.

Наставата по македонски јазик како странски јазик

Една од водечките функции на наставата по македонски јазик како странски е да ја претставува културата на нашата држава пошироко во светот. Ова особено се однесува за наставата од овој тип, којашто се одвива во странство и за оваа настава можат да се изделат два сегменти: *настава по македонски јазик на странските универзитети* и *настава по македонски јазик за децата на иселениците* (Е. Црвенковска, 2008:13). За странците во Македонија, се одвива настава по македонски јазик како странски јазик.

Во наставата по македонски јазик како странски, во Македонија, земаат учество Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура и Катедрата за македонски јазик при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, чии повеќегодишни активности се поврзани токму со состојбите околу македонскиот јазик како странски. Во рамките на Катедрата, од 2002 година е започнато со

реализација на повеќе проекти преку две меѓународни програми: *партиципативната програма на УНЕСКО* и *програмата ТЕМПУС*. Една од активностите во рамките на првата програма е организирање на *настава по македонски јазик како странски: 2002-2006 год.* Со цел успешно реализирање на оваа настава, биле организирани три тркалезни маси, од кои, потоа, се произлезени три зборници. Целта на овие тркалезни маси била да се соберат искуствата на предавачите од овој тип на настава, потоа, искуствата на лекторите по македонски јазик од лекторатите во странство и сл. Во првиот зборник се содржат нивните излагања, во вториот зборник пишува за актуелните состојби во рамките на наставата по македонски јазик како странски, а третиот зборник е посветен на: граматиките, учебниците и на прирачниците наменети за наставата од овој тип (Т. Гочкова-Стојановска, 2008:21).

Во Република Македонија, македонскиот јазик како странски се изучува преку курсеви или настава по македонски јазик како странски, на следниве нивоа:

1. На *универзитетско* ниво се организира настава во рамките на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и во рамките на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.
2. На ниво на *летните школи*: Во Македонија, најстара е летната школа, којашто се одржува во рамките на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, и поновата летна школа која се одржува во соработка со Универзитетот во Аризона, САД.
3. На ниво на *други институции* кои не се високошколски, како што се: Центарот за странски јазици, Работнички универзитет „Кочо Рацин“, како и многубројни приватни школи за странски јазици (А. Дучевска, 2013:56).

Надвор од Република Македонија, македонскиот јазик се изучува во рамките на лекторатите по македонски јазик и во рамките на десетина центри во светот, во коишто, македонскиот јазик го предаваат, редовно или повремено, наставници што се вработени на тамошните универзитети. Таква настава има во универзитети во Германија, Канада, Полска, Русија, САД и други.

По исполнувањето на бараните наставни обврски и, истовремено, по завршувањето на курсот или на наставата во рамките на наведените институции, кандидатите се стекнуваат со сертификат за познавање на македонскиот јазик на одредено ниво (почетно, средно или напреднато).

Тестирање во наставата по странски јазик и тестови применети во наставата по македонски како странски јазик

Тестот претставува една од најчесто употребуваните наставни форми со кои може да се изврши проверка и вреднување на степенот и на квалитетот на усвоените знаења кај учениците по сите наставни предмети, вклучувајќи го овде и наставниот предмет *странски јазик*. Освен што со оваа форма се добиваат брзи и веродостојни резултати за знаењата на учениците, тестот дава објективни резултати и за работата на наставникот, односно, на практичарот во наставата по странски јазик.

За потребите на оваа настава, најчесто се користат следниве типови тестови:

- *Тест за успешност*: преку кој се води евиденција за резултатите од учењето и од наставата. Со резултатите од овој тест се добива повратна информација и за ефикасноста на наставната програма;
- *Тест за напредувањето*: преку кој се добиваат информации за напредокот на учениците, за определен период од наставниот циклус;
- *Тест за оспособеноста*: преку кој се добива увид во општото ниво на познавање на јазикот на ученикот;
- *Дијагностички тест*: преку кој се добиваат информации врз чија основа може да се одлучува за секој ученик, а и да се одлучи какви материјали и кои активности ќе треба да им се дадат на учениците; и
- *Контролен тест*: преку кој се добиваат информации, врз чија основа може да се определи нивото кое учениците би можеле да го следат (Г. Алексова, З. Бушовска, ... и други, 2011:81).

Со тестовите применети во наставата по странски јазик можат да се утврдат најчести јазични отстапки што се јавуваат во писменото изразување при учењето и при усвојувањето на еден јазик.

Така, во писменото изразување се појавуваат јазични отстапки и пропусти при почетното усвојување на граматичките категории кај именките во македонскиот јазик како странски. Од таа причина, за потребите на нашата анализа беа употребени над 60 тестови.

Анализата⁶ на јазични отстапки беше направена врз основа на два типа теста:

---

⁶ Истражувањето е дел од одбранета магистерска теза со наслов *Усвојување на граматичките категории кај именките во македонскиот јазик како странски*.

1. *Тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК*, се изведува во рамките на курсот кој редовно се организира во Центарот за тестирање и за сертифицирање на македонскиот јазик како странски/втор јазик – ЦЕТИС МАК, но и за секој оној, којшто сака да се здобие со сертификат за познавање на македонскиот јазик како странски. Центарот е оформен во 2007 година, како организациска единица на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, во рамките на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.

Неговата основна цел е организирање и изведување како на курсот така и на тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК, а по положувањето на тестот, и издавање на соодветен сертификат за нивото на познавање на јазикот. Начинот и критериумите за изведување на ТЕМАК се зацртани во посебна одлука од страна на Деканатската управа на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.⁷

Тестот по македонски јазик како странски – ТЕМАК се изведува на три рамништа:

- Основно ниво (почетно)
- Средно ниво (општо)
- Трето ниво (напреднато).

ТЕМАК-тестот е оформен во согласност со стандардите претставени во Заедничката европска референтна рамка на јазиците, поставена од Советот на Европа во 2001 година. Преку положување на овој тест му се овозможува на кандидатот да добие официјален сертификат за степенот на познавање на јазикот.

Со ТЕМАК-тестот се тестираат четирите јазични вештини:

- Слушање (разбирање на говорен текст);
- Читање (разбирање на пишан текст);
- Пишување и
- Зборување (говорна интеракција и говорна продукција).

Анализата за оваа статија се темели на писменото изразување, односно, на делот *пишување* од ТЕМАК-тестот.⁸

Целна група се студентите на кои македонскиот јазик им е странски, а чиј мајчин јазик е еден од словенските јазици. Кандидатот за полагање на ТЕМАК-тестот мора да биде полнолетно лице.

---

⁷ <http://www.cetismak.edu.mk/Content.aspx?gid=1&id=1&lang=mk>

⁸ Тестовите се анализирани во гореспоменатиот центар, за што им благодарам на професорките Татјана Гочкова-Стојановска и Искра Пановска-Димкова.

За потребите на анализата беа употребени 33 теста, од кои 12 теста им припаѓаат на студенти чиј мајчин јазик е словенечкиот јазик, по 1 тест анализираме од студенти со мајчин јазик: словачки, српски и украински. Два теста им припаѓаат на студенти од Бугарија, исто толку теста и на студенти од Хрватска. Пет теста им припаѓаат на студенти чиј мајчин јазик е рускиот, а 6 теста се на студенти чиј мајчин јазик е полскиот. Три теста вклучени во оваа анализа се од студенти со чешки мајчин јазик.

2. *Контролен тест I* и *Контролен тест II*, содржат вежби, коишто се преземени од учебниците по македонски јазик како странски јазик за почетно рамниште.⁹ Целта за подготовка на овие два теста е да се направи истражување околу јазичните отстапки во рамките на граматичките категории на именките во македонскиот јазик. За таа цел беа издвоени сите вежби чијашто содржина се однесува на граматичките категории на именките. Дел од вежбите беа искористени во тестовите.

Двата контролни теста се спроведени меѓу студенти што го имаат учено македонскиот јазик како странски надвор од нашава Република, т.е. во два лекорати по македонски јазик.

Првиот контролен тест се спроведе кај две студентки од Бугарија и кај 18 студенти од Словенија што имаат следено настава по македонски јазик како странски во лекторатот по македонски јазик во Љубљана.

Вториот контролен тест се спроведе кај 2 студентки од Русија, што го учат македонскиот јазик како странски во рамките на лекторатот по македонски јазик во Санкт Петербург. Со Контролниот тест II, се тестирани и 11 студенти од Словенија и една студентка од Хрватска, во рамките на лекторатот по македонски јазик во Љубљана¹⁰.

---

⁹Тие учебници се: „Божилак“ од Татјана Гочкова-Стојановска и од Искра Пановска-Димкова; „Македонски јазик за странци“ од Ружа Паноска и од Александар Џукески; и работната тетратка „Зборувате ли македонски?“ од Елени Бужароска и од Татјана Гочкова-Стојановска.

¹⁰ По овој повод, им изразувам благодарност и на професорките: Намита Субиото од Љубљана и Наташа Прасолова од Санкт Петербург.

Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик

Анализата во овој дел од трудот ќе се однесува на решенијата и на јазичните отстапки направени од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик. Во ваков случај станува збор за два сродни јазици (како што е македонскиот јазик со некој друг словенски јазик), затоа студентите потсвесно прават напори да ги пренесат веќе научените правила и норми од мајчиниот јазик врз новонаучените правила и норми од странскиот јазик.

Во оваа анализа ќе се опфатат студентите со мајчин јазик: *бугарски, полски, руски, словачки, словенечки, српски, украински, хрватски и чешки.*

Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Словенија

Со Контролниот тест 1, Контролниот тест 2 и со ТЕМАК-тестот се тествани 41 студент од Словенија. Во прилог, ќе ги анализираме нивните решенија и јазични отстапки, поделени според граматичките категории на именките во македонскиот јазик.

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *род* кај именките

1. Именки од м.р.:
  - а) Именки од м.р. на кои правилно им е одреден родот: *авиони, новинари, синови, возови* (К1(Сл)/поч.р. К1/4), *господин, директор* и сл.
  - б) Именки од м.р. што се групирани како именки од среден род:
    - *столови* (К2(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *возови* (К2(Сл)/поч.р.К2/4); (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *сладоледи* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *сокови* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *синови* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *авион* (К10(Сл)/поч.р.К1/1); и
    - *ден* (К16(Сл)/поч.р.К1/8)
2. Именки од ж.р.:
  - а) Именки од ж.р. на кои правилно им е одреден родот: *книги, новинарки, кока-коли, земји, сестри* (К2 (Сл)/поч.р.К2/4), *купувачка, продавница* и сл.

- b) Именка од ж.р. што е групирана како именка од среден род:
    - *аптека* (К9(Сл)/поч.р.К1/8).
3. Именки од ср.р.:
- a) Именки од ср.р. на кои правилно им е одреден родот: *село, пенкало* (К2(Сл)/поч.р.К1/1), *куче, маче, здолништа*.
  - b) Именки од ср.р. што се групирани како именки од машки род:
    - *кучеви (кучиња)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *мачеви (мачиња)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4); и
    - *пенкали (пенкала)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4).
  - c) Именки од ср.р. што се групирани како именки од женски род:
    - *здолниште* (К2, К6, К14(Сл)/поч.р.К1/8); и
    - *куче* (К15(Сл)/поч.р./К1/8).

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *број* кај именките

Од решенијата забележавме дека често се случува да бидат направени отстапки во однос на мешањето на наставките за правење множина од именките во македонскиот јазик.

1. Како што знаеме, еднословните именки од м.р. прават множина со наставката *–ови (-еви)*. Во рамките на употребата на овие наставки, од решенијата на студентите од Словенија, забележавме:
  - a) Правилно употребени множински форми со *–ови (-еви)*: *ножови / ножеви, возови, столови, денови* (К1(Сл)/поч.р.К2/2) и сл..
  - b) Неправилно употребени множински форми со *–ови (-еви)*:
    - *братови* (К1(Сл)/поч.р.К2/3, 5); и
    - *таткови* (К13(Сл)/поч.р.К1/2).
- 1а. За повеќесловните именки од м.р. знаеме дека прават множина со наставката *–и*. Од решенијата забележавме:
  - a) Правилно употребени множински форми со *–и*: *автомобили и прозорци* (К3(Сл)/поч.р. К1/4).
  - b) Неправилно употребени множински форми со *–и*:
    - *вози* (К8, К10(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *брати* (К2(Сл)/поч.р.К2/3, 5); (К13, К15, К16(Сл)/поч.р.К1/2);
    - *столи* (К3, К6, К7(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *соки* (К2, К8(Сл)/поч.р.К2/4); и
    - *дени* (К5, К8, К11(Сл)/поч.р.К2/2); (К16(Сл)/поч.р.К1/8).

Во словенечкиот јазик именките од м.р. што завршуваат на консонант прават множина со наставката *–а*, а именките од машки род

што имаат завршок *-a*, *-o* или *-e*, прават множина со наставката *-í*, на пример: *hotel-hotéla*; *grad-gradú* (Н. Југ-Кранјес, 1992:15).

Од решенијата може да се види дека пофреквентната употреба на наставката *-и* кај именките од м.р. во македонскиот јазик, доведува до отстапување од нормата: *столи* (столови), *дени* (денови), *вози* (возови).

2. Во рамките на множинските форми од именките од женски род, не забележавме јазични отстапки, а меѓу точните множински форми, се следниве: *жени* (К3(Сл)/поч.р. К1/8), *аптеки*, *продавници*, *паштети* и сл.
3. Во рамките на множинските форми од именките од ср.р., ги забележавме овие решенија:
  - а) Правилно употребени множински форми на именките од ср.р: *деца*, *кучиња*, *мачиња*, *кафиња* (К10 (Сл)/поч.р.К2/5), *имиња* и сл.
  - б) Неправилно употребени множински форми на именките од ср.р:
    - *детса* (К15(Сл)/поч.р.К1/8);
    - *кучи* (К3, К4(Сл)/поч.р.К2/4), *кечеви* (К2(Сл)/поч.р.К2/4), и *кучета* (К7(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *пенкали* (К2(Сл)/поч.р.К2/4);
    - *кафи* (К3, К4, К6, К10(Сл)/поч.р.К2/4); и
    - *мачи* (К3, К4(Сл)/поч.р.К2/4).

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

Во однос на употребата на членските наставки во вежба во која треба да се употребат сите членски наставки (Р. Паноска и А. Џукески, *Македонски јазик за странци*, стр. 92, вежба бр.: 4), ретко среќаваме отстапки. Но, во случаи кога треба да се употреби членска наставка на именка во реченица, тогаш отстапките се побројни:

1. Определување на именките од м.р.:
  - а) Правилно членувани именски форми: *браќата*, *учителот* (К17(Сл)/поч.р. К1/6), *забот*, *дворот*, *зеленчукот*, *шалтерот*, *облаците*.
  - б) Неправилно членувани именски форми, неправилни членски форми или нечленувани именски форми:
    - *браќите* (К15, К16(Сл)/поч.р.К1/5), но и *браќате* (К14(Сл)/поч.р.К1/5);
    - *прозорецат* (К14(Сл)/поч.р.К1/4);
    - *судијети* (К11(Сл)/поч.р.К1/11);

- *ножата* (К11(Сл)/поч.р.К1/11);
  - *телевизорој* (К1(Сл)/поч.р.К2/8);
  - *човекој* (К1(Сл)/поч.р.К2/8);
  - *сок* чинел 2,25 денара¹¹ (Т36/ср.п/1);
  - Тој ми рече дека *продукт* не може да се замени бидејќи е на акција.¹² (Т38/ср.п/1)
2. Определување на именките од ж.р.:
- а) Правилно членувани именски форми: *љубовта, бањата, масата, јаболката, мачката, измената* (Т11/ср.п/1), *употребата* и сл.
  - б) Неправилно членувани именски форми, неправилна членска форма или нечленувани именски форми:
    - *љубовто* (К15(Сл)/поч.р.К1/5), *љубоват* (К4(Сл)/поч.р.К1/5), и *љубовот* (К6, К7, К10, К11(Сл)/поч.р.К1/5);
    - Во истиот ден се вратив со *сметка* и посакав, да ми го заменат, ама *продавачка* тоа не прави.¹³ (Т32/ср.п/1).

Именката *љубов*, како што знаеме е именка од ж.р., којашто завршува на согласка. На именка од ваков тип, често се случува да ѝ биде додаден член за определување на именките од м.р. еднина.

3. Определување на именките од ср.р.:
- а) Правилно членувани именски форми: *селата* (К7(Сл)/поч.р.К1/8), *здолништата, децата, кучињата* и сл.
  - б) Неправилно членувани или нечленувани именски форми:
    - *сонцеот* (К4(Сл)/поч.р.К1/5);
    - *ѓубрите* (К11(Сл)/поч.р.К2/6);
    - *писмите* (К4, К5, К10(Сл)/поч.р.К2/11);
    - *селите* (К4(Сл)/поч.р.К2/11);
    - *млекот* (Т33/ср.п/1);
    - Знаам дека не е лесно контролирање на сите продукти, но *млеко*но сум купила на детето ми.¹⁴ (Т34/ср.п/1);
    - Кога сфатив дека рокот на *млеко* е поминат, тоа веќе беше платено.¹⁵ (Т38/ср.п/1).

¹¹ Во овој пример, потребно е именката *сок* да се членува, бидејќи таа именка означува конкретен предмет што бил купен претходно.

¹² На именката *продукт* треба да ѝ се додаде член, затоа што станува збор за конкретно определен предмет.

¹³ Во овој пример, потребно е да се членуваат именките *сметка* и *продавачка*, бидејќи првата именка означува конкретен предмет, а втората, означува лице од женски пол со одредено занимање, коешто учествува во дејството наведено во примерот.

¹⁴ Членската форма на именката *млеко* е точна, меѓутоа употребата на членот на истата именка во реченицата е несоодветна.

Множинската форма *луѓе*, во некои случаи е определена со членот – *те* (т.е. *луѓете*, во тестовите: К4, К5(Сл)/поч.р.К2/11), за определување множински форми од именките од машки и од женски род.

Има отстапки и при пишување: *десата* (К15(Сл)/поч.р.К1/5, 8), *сонсето* (К15(Сл)/поч.р.К1/5), *банјата* (К15(Сл)/поч.р.К1/5).¹⁶

Нашата анализа на тестовите на студентите од Словенија, покажа дека постојат отстапувања од нормата во однос на трите граматички категории кај именките. Најголемиот број јазични отстапки се однесуваат на мешањето на наставките за правење множина, но и на употребата на членот. Како што е познато, во словенечкиот јазик не постои постпозитивен член, а определеноста на лицата/предметите се изразува преку употребата на показните заменки: *ta, ta, to; tisti, tista, tisto*.¹⁷

Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Русија

Решенијата и јазичните отстапки што ќе ги прикажеме во прилог, се напишани од студенти од Русија, во Контролниот тест 2, со кој се тестирани две студентки и во ТЕМАК-тестот, со кој се тестирани 5 студенти.

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

При граматичката категорија *род* не забележавме јазични отстапки во тестовите на студентите од Русија, но сепак, постојат отстапки во рамките на граматичката категорија *број*. Тие отстапки се:

1. Множинските форми (направени со наставката –и) од именките од м.р.:
  - а) Правилно употребени множински форми: *мажи* (К1 (Ру)/поч.р.К2/3), *авиони, новинари, денари, производи* и сл.
  - б) Неправилно употребена множинска форма:
    - *маже* (К2 (Ру)/поч.р.К2/3).
2. Неправилно употребени множински форми од именките од ж.р., не беа забележани:

---

¹⁵ Треба член на именката *млеко*, бидејќи, во примерот, станува збор за конкретен предмет.

¹⁶ Наидовме на примери во кои има мешање на писмата (кирилица и латиница).

¹⁷ Парафразирање од *Slovenščina za tužce. Osmi, popravljeni nitis, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1992* од Hermina Jug-Kranjec.

- а) Правилно употребени множински форми: *недели, години, пцости* (Т14/ср.р/1), *продавачки* и сл.
3. Множинските форми од именките од ср.р., употребени со прилогот *многу*:
- а) Правилно употребени множински форми: *села, мачиња* (К2 (Ру)/поч.р.К2/4), *пенкала* и сл.
- б) Неправилно употребена множинска форма:
- *кафета* (К2 (Ру)/поч.р.К2/4).
- Во тестот К1(Ру)/поч.р.К2/5, множинската форма од именката *брат* употребена со бројот два, е напишана: двајца *брата*.

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

Во прилог ќе ги анализираме решенијата и јазичните отстапки во рамките на членувањето на именките во македонскиот јазик, од тестовите на студентите од Русија:

1. Определување на именките од м.р.:
- а) Правилно членувани именски форми: *столовите, ножовите, песоците, рокот, супермаркетот* (Т2/ср.р/1), *продуктот* и сл.
- б) Нечленувана именска форма:
- Се обраќав до *менаџер* во супермаркетот, ама тој се откажа да ми ги врати моите пари.¹⁸ (Т2/ср.р/1).
2. Определување на именките од ж.р.:
- а) Правилно членувани именски форми: *учителките, книгите, поштите, банките, нозете* (К2 (Ру)/поч.р.К2/11), *администраторката* и сл.
- б) Неправилно членувана именска форма:
- *калите* (К2 (Ру)/поч.р.К2/11) и *каловите* (К1 (Ру)/поч.р.К2/11).
3. Определување на именките од ср.р.:
- а) Правилно членувани именски форми: *писмата, децата, ушите, очите, кафето* (Т23/ср.р/1) и сл.
- б) Неправилно членувана именска форма:
- *писмате* (К1 (Ру)/поч.р.К2/11).

Во двата контролни теста е погрешена множинската форма *луѓе*: *луѓета* (К2 (Ру)/поч.р.К2/11), но и *луѓете* (К1 (Ру)/поч.р.К2/11).

---

¹⁸ Во овој случај треба да се употреби член на именката *менаџер*, бидејќи е јасно дека се работи за определено лице.

Според овие резултати може да се заклучи дека студентите од Русија, главно, имаат отстапувано при правењето множински форми од прикажаните именки, а поретко, при употребата на членот за определување.

Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Бугарија

Анализата на тестовите од студентите со бугарски мајчин јазик ќе биде направена на два теста од Контролниот тест 1 и на два ТЕМАК-теста.

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *број* кај именките

При граматичките категории *род* и *определеност* на именките во македонскиот јазик, во тестовите на студентите од Бугарија, не забележавме јазични отстапки, што, сметаме дека се должи на фактот што бугарскиот и македонскиот јазик се во иста подгрупа (источната група) на јужнословенските јазици.

Како што е познато, во бугарскиот јазик, голем број именки од м.р. завршуваат на согласка: *един дом*. Именките од ж.р. најчесто завршуваат на *-а* или *-ја*: *една гора*, а именките од ср.р. најчесто имаат завршок *-о* или *-е*: *едно поле* (Ст. Стојанов, 1983:42).

Членот за определување во бугарскиот јазик, исто како и во македонскиот, се додава на крајот на зборот, што значи и во бугарскиот јазик членот е постпозитивен. Разликата во однос на определувањето на именките во двата јазика е тоа што во бугарскиот јазик не постојат морфемите *-ов* и *-он*, туку само морфемата *-от* (*-ът*), на пример: м.р. ед.: град — градът, града [градъ]; мн.: градове — градовете; ж.р. ед.: гора — гората, мн.: гори — горите; ср.р. ед.: село — селото, мн.: села — селата (Ст. Стојанов, 1983:26).

Во рамките на граматичката категорија *број* на именките постојат одредени отстапки. На пример, во тестот К1(Бг)/поч.р.К1/2, именката *брат* (за која знаеме дека е именка од машки род, а со својата множинска форма, претставува исклучок во македонскиот јазик), е напишана *братови*. Понатаму, множинската форма од именката *мост*, во тестот Т35/ср.р/2, е напиша *мостове*.

Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Хрватска

Решенијата и јазичните отстапки направени од студенти со хрватски мајчин јазик, се преземени од Контролниот тест 2, со кој е тестирана една студентка и од ТЕМАК-тестовите, со кои се тестирани двајца студенти.

Јазична отстапка во рамките на граматичката категорија *род* кај именките

Именка од женски род што е одредена како именка од ср.р.:

- Следното *недела* ќе биде и филмскиот фестивал. (Т4/ср.р/2).

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *број* кај именките

1. Множинските форми (направени со наставката –и), од именките од м.р.:
  - а) Правилно употребени множински форми: *мажи, авиони, новинари* (К1 (Хр)/поч.р.К2/3), *возови, столови, сокови* и сл.
  - б) Неправилно употребени множински форми:
    - *дени* (К1(Хр)/поч.р.К2/2); и
    - *ножи* (К1(Хр)/поч.р.К2/11).
2. Множински форми од именките од ж.р.:
  - а) Правилно употребени множински форми: *книги, кока-коли, новинарки, продавници, земји, цени, пошти* (К1 (Хр)/поч.р.К2/11) и сл.
  - б) Неправилно употребени множински форми:
    - *ќерке* (К1(Хр)/поч.р.К2/5);
    - *сестре* (К1(Хр)/поч.р.К2/5);
    - *раки* (К1(Хр)/поч.р.К2/11); и
    - *ноги* (К1(Хр)/поч.р.К2/11).
3. Множинските форми од именките од ср.р.:
  - а) Правилно употребени множински форми: *села, места* (Т4/ср.р/2), *пенкала, мачиња, кучиња* и сл.
  - б) Неправилно употребени множински форми:
    - *мачета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4);
    - *кучета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4);
    - *детета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4); и
    - *имини* (имиња) (К1(Хр)/поч.р.К2/11).

Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

1. Определување на именките од м.р.:
  - a) Правилно членувани именски форми: *доматите* (K1 (Xp)/поч.р.K2/8), *јогуртот*, *продуктот*, *телевизорот*, *човекот* и сл.
  - b) Нечленувани именски форми:
    - Веднаш кога забележав дека на јогуртот му е поминат *рок* се вратив во *Супермаркет*¹⁹ со желба да го заменат.²⁰ (T4/ср.р/1);
1. Определување на именките од ж.р.:
  - a) Правилно членувани именски форми: *книгите*, *цените*, *банките*, *жените*, *вестите*, *ноките* (K1 (Xp)/поч.р.K2/11) и сл.
  - b) Неправилно членувана именска форма:
    - *калите* (K1 (Xp)/поч.р.K2/11);
2. Определување на именките од ср.р.:
  - a) Правилно членувани именски форми: *децата*, *ушите*, *селата*, *лицата* (K1 (Xp)/поч.р.K2/11) и сл.
  - b) Неправилно членувани именски форми:
    - *писмите* (K1(Xp)/поч.р.K2/11); и
    - *имините* (K1(Xp)/поч.р.K2/11).

Анализа на јазичните отстапки²¹ од ТЕМАК-тестовите на студентите чиј мајчин јазик е словенски јазик

1. Јазични отстапки од студент (1)²² со словачки мајчин јазик:
  - Нечленувана именска форма:
    - Како прво обавезно треба да го видиш *замок*, главниот плоштад и стариот дел на центарот.²³ (T26/ср.р/2).
2. Јазични отстапки од студент (1) со украински мајчин јазик:
  - Неправилно членувана именска форма:

---

¹⁹ Правописните отстапки не ги коригираме, според тоа, примерите во анализата се препишани онака како што се напишани во тестовите.

²⁰ Во овој случај треба да се додаде член на именката *рок* и на именката *супермаркет*.

²¹ Во оваа анализа се опфатени само јазичните отстапки забележани во ТЕМАК-тестовите.

²² Бројот во заградите го означува бројот на студентите што биле тестирани со ТЕМАК-тестовите, а коишто имаат ист мајчин јазик.

²³ Во примерот, именката *замок* треба да биде определена со член, затоа што означува конкретен предмет/ објект.

- *градота* (Т5/ср.р/2).
3. Јазични отстапки од студенти (3) со чешки мајчин јазик:
- Неправилно употребени множински форми:
    - *ресторанти* (Т16/ср.р/2; Т27/ср.р/2);
    - *успоменици* (Т16/ср.р/2);
    - *информаци* (Т24/ср.р/2); и
    - *музики* (Т24/ср.р/2).
  - Неправилно употребен или неупотребен член на именските форми:
    - Разговарав со *продавачка* што беше на *каса* и таа не сакала да ме смени *продукт*.²⁴ (Т16/ср.р/1);
    - Треба да ја земам *мајката* во болница.²⁵ (Т16/ср.р./3);
    - Кога моите проблеми со *стомак* поминаше, јас се вратив во вашата продавница и сакаше да ми вратите *пари*.²⁶ (Т27/ср.р/1); и
    - *плоштата* (плоштадот) (Т27/ср.р/2).
4. Јазични отстапки од студенти (6) со полски мајчин јазик:
- Неправилно употребени множински форми:
    - *театари* (Т7/ср.р/2);
    - *замеци* (Т13/ср.р/2);
    - *филми* (Т22/ср.р/2); и
    - *поштеи* (Т13/ср.р/2).
  - Неправилно употребен член или нечленувани именски форми:
    - Но кога ја отворив лименката дома се покажа дека на сокот веќе му помина *рок*, како на лименката имаше сосема поинаква информација.²⁷ (Т29/ср.р/1);
    - Вчера купив *сирењето*, кој рок беше поминал од два месеца и кој чинел шеесет денари.²⁸ (Т7/ср.р/1); и

---

²⁴ Покрај останатите отстапки во реченицата што не се наш предмет на интерес, именките во овој пример треба да бидат членувани, бидејќи означуваат определено лице или конкретни предмети.

²⁵ Во овој случај се работи за мајката на оној што ја пренесува информацијата, а не за нечија друга мајка, затоа именката не треба да биде членувана, туку треба да се употреби кратката заменска форма *ми*.

²⁶ Станува збор за стомакот на оној што ја пренесува информацијата, затоа оваа именка треба да биде членувана, а истото се однесува и за именката *пари*.

²⁷ Во овој случај, именката *рок* треба да биде членувана, бидејќи се работи за точно определен продукт, којшто има точно определен рок на траење.

²⁸ Примачите на оваа информација не знаат за кој конкретен продукт станува збор во писмото, оттука именката *сирење* не треба да биде членувана.

- Цените во Варшава ќе се високи, мислам дека слични како во Скопје, а и *дукани* се мислам многу скапи.²⁹ (T22/ср.р./2).

5. Јазични отстапки од студент (1) со српски мајчин јазик:

- Неправилно употребена множинска форма:
  - *кебаџилници* (T28/ср.р/2).

Анализата направена врз тестовите од студентите чиј мајчин јазик е од групата словенски јазици, утврди дека постојат јазични отстапки во рамките на трите граматички категории (*род, број и определеност*) на именките во македонскиот јазик, но најчесто, јазичните отстапки беа забележани при употребата на наставките за правење множински форми од именките, особено, отстапки беа забележани кај еднословните именки од м.р., на пример: *дени* (K1(Xp)/поч.р.K2/2); *вози* (K8, K10(Сл)/поч.р.K2/4), но и кај именките: *братови* (K1(Сл)/поч.р.K2/3, 5); *таткови* (K13(Сл)/поч.р.K1/2).

Отстапки беа забележани и при употребата на постпозитивниот член: *писмате* (K1(Py)/поч.р.K2/11); *имините* (K1(Xp)/поч.р.K2/11).

Често се прават јазични отстапки во рамките на именките, коишто се исклучоци во македонскиот јазик. Такви се, на пример, именките *рака* и *нога*, и нивните множински форми: *раце* и *нозе*, но во тестовите ги забележавме примерите: *раки* (K1(Xp)/поч.р.K2/11) и *ноги* (K1(Xp)/поч.р.K2/11).

Сепак, треба да се нагласи фактот дека студентите чиј мајчин јазик е словенски јазик, се во предност, којашто, всушност, се однесува на сличностите меѓу сродните јазици (каков што е македонскиот со другите словенски јазици).

Заклучок

Според резултатите добиени од ТЕМАК-тестовите и од Контролниот тест 1 и Контролниот тест 2, се покажа дека се јавуваат јазични отстапки и пропусти при усвојувањето на трите граматички категории кај именките, а меѓу нив, главно, можат да се издвојат мешањето на наставките и употребата на членот.

Нашата анализа покажа дека често се отстапува во рамките на *родот*, во случаи кога дадените именки претставуваат исклучок во македонскиот јазик, како што се, на пример, именките од женски род, чиј завршок е согласка (*љубов, пролет*) и сл.

²⁹ Во оваа реченица се мисли на дуканите што се наоѓаат во Варшава, затоа треба да се членува именката.

Многу често се отстапува во случаи кога треба да се направи множинска форма од едносложните именки од машки род. Во ваквите случаи, студентите често употребуваат наставка за добивање множинска форма од повеќесложна именка од машки род (наместо *столови*, пишуваат *столи*). Веројатно, ова отстапување се должи на пофреквентната употреба на наставката *-и*, во однос на наставката *-ови*.

Сепак, најчести отстапувања беа забележани при граматичката категорија *определеност*. Како што е наведено во граматиката на Конески (Бл. Конески, 2004:228), употребата на членските морфемии зависи од крајниот вокал на именката, без оглед на нејзиниот *род* и *број* (*слугата*, *селото*, *овците*), но само до извесен степен употребата на одделните членски морфемии е обусловена со *родот* и *бројот* на именката (*полетот*, *пролетта*). Што значи, постојат разлики во соодносот на именките од машки и од женски род што завршуваат на согласка, но токму поради оваа причина, на именка од женски род, која претставува исклучок во македонскиот јазик, често се случува да ѝ биде додадена морфема чија употреба е родово обусловена (морфема за именките од машки род), при што, се добива, на пример: *љубовот*.

Овде треба да се нагласи дека голема улога во наставата по странски јазик имаат вежбите што се применуваат за проверка на познавањата на јазикот. Нашата анализа покажа дека вежбите во кои е застапено едно барање, им се полесни за решавање на студентите што го учат македонскиот јазик како странски првпат, отколку вежбите во кои се застапени повеќе барања. Оттука, може да се констатира дека при почетното усвојување е потребно да се применуваат поедноставни вежби, а како сè повеќе се навлегува во сложеноста на наставата така постепено треба да се даваат посложени вежби.

Затоа, при подготвување вежби за која било граматичка категорија, секогаш треба да се подготвуваат повеќе вежби, како со едно барање така и со повеќе барања, зашто не се знае за кои студенти ќе биде наменет еден учебник.

Кон сето ова ќе наведеме и:

- 1) Кога станува збор за граматичката категорија *род*, особено треба да се посвети внимание на завршокот на именките, со оглед на фактот што нема по еден одделен завршок за секој род одделно.
- 2) За полесно усвојување на граматичката категорија *број*, најпрвин е потребно да има вежби во кои ќе се бара менување на граматичките форми на именките од еднина во обична множина, но и обратно, од обичната множина во еднина. Секако, треба да бидат застапени и

вежби со избројана и со збирна множина, во поголем број, така што тоа би довело до помал степен на мешање на наставките.

- 3) Со оглед на фактот што постпозитивниот член во македонскиот јазик е една од најважните негови специфичности, а членските наставки (за определеност) се врзуваат и со родот на именките, треба особено да се посвети внимание за кои студенти се подготвуваат вежбите. Се разбира дека при усвојувањето на граматичката категорија *определеност* треба да се усвојат и членските наставки со кои се изразува просторност (-ов, -ва, -во, -ве, -ве, -ва; односно: -он, -на, -но, -не, -не, -на).

Покрај усвојувањето на членските наставки и усвојувањето на граматичките категории кај именките воопшто, важна е компетенцијата во однос на граматичките категории и во рамките на именската група, но и во рамките на именка во реченица.

Со тоа се отвора можност за понатамошни научни истражувања.

Скратеници

T5/ср.р/1 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 5³⁰; Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T5/ср.р/2 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 5; Средно рамниште; Вежба бр. 2;

T5/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 5; Средно рамниште; Вежба бр. 3;

T16/ср.р/1 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 16; Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T16/ср.р/2 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 16; Средно рамниште; Вежба бр. 2;

T16/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 16; Средно рамниште; Вежба бр. 3;

T24/ср.р/1 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 24; Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T24/ср.р/2 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 24; Средно рамниште; Вежба бр. 2;

T24/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 24; Средно рамниште; Вежба бр. 3;³¹

K1(Бг)/поч.р.K1/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1³²;

---

³⁰ Тестовите се подредени по случаен избор.

³¹ За економичност во трудот се напишани скратениците на тестови одбрани по случаен избор, а во анализата беа употребени над 60 теста.

³² Контролниот тест 1 е составен од 8 вежби, а Контролниот тест 2 е составен од 11 вежби преземени од гореспомнатите учебници по македонски јазик како странски за почетно рамниште.

K2(Бг)/поч.р.K1/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1;
K1(Сл)/поч.р.K1/1 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1;
K2(Сл)/поч.р.K1/1 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1;
K1(Ру)/поч.р.K2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;
K2(Ру)/поч.р.K2/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;
K1(Хр)/поч.р.K2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;
K1(Сл)/поч.р.K2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;
K2(Сл)/поч.р.K2/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1.

Литература на кирилица:

- Алексова, Г. Бушовска, З., Ванева, М., Даниловска, М., Димова, В., Илијас, Ј., Јакимова, Г., Јовановска, Ј., Кадриу, В., Лазарова-Николовска, А., Марковска, З., Никодиновска, Р., Николовска, А., Николовска, В., Николовска, Н., Панева, Б., Стаменкоска, И., Стефаноски, М., Сулејмани, Б., Тоска, В., Трајкова, М. 2011: *Прирачник за наставата по немајчин јазик за наставниците во основното, средното и високото образование*, Скопје: Британски совет
- Алексова, Г. 2012: *Суница – средно рамниште*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“
- Бојковска, Ст., Пандев, Д., Минова – Ѓуркова, Л., Цветковски, Ж. 2008: *Опита граматика на македонскиот јазик*, Скопје: Просветно дело АД
- Бужаровска, Е., Гочкова-Стојановска, Т. 1995: *Зборувате ли македонски? Почетен курс за странски (работна тетратка)*, Скопје: МЕДИС-информатика
- Гочкова-Стојановска, Т., Пановска-Димкова, И. 2012: *Божилак – почетно рамниште*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“
- Дикро, О., Тодоров, Цв. 1987: *Енциклопедиски речник на науките за јазикот 1. Превод од француски и напомени: Проф. д-р Атанас Вангелов*, Скопје: Детска Радост
- Дикро, О., Тодоров, Цв. 1987: *Енциклопедиски речник на науките за јазикот 2. Превод од француски и напомени: Проф. д-р Атанас Вангелов*, Скопје: Детска Радост
- Дучевска, А. 2003: *Наставата по македонски јазик како странски во функција на нејзините цели*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 41
- Дучевска, А. 2013: *Македонскиот јазик како странски (состојби - процеси - перспективи)*, Меѓународен собир на соработка, прв, втор, друг јазик:

Македонско - хрватски споредби. Зборник на трудови, Загреб: Национална фондација за наука, високо образование и технолошки развој, стр.56
Зaedничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување, 2012: Скопје, Универзитет Св. Кирил и Методиј.

Конески, Бл. 2004: *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Просветно дело

Конески, К. 1999: *Правописен речник на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Просветно дело

Кусевска, М., Митковска, Ј. 1995: *Зборувате ли македонски? Почетен курс за странци (учебник)*, Скопје: МЕДИС-информатика

Минова-Грукова, Ј. 2000: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Скопје: Магор

Минова-Грукова, Ј. 2007: *Граматика на македонскиот стандарден јазик за странци*, Скопје: 2-ри Август С – Штип

Паноска, Р., Цукески, А. 1970: *Македонски јазик за странци, почетен курс*, Скопје: Семинар за македонски јазик, литература и култура

Стојанов, Ст. 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език*, Софија, Издателство на българската академия на науките

Тантуровска, Ј. 2005: *Вежби и игри, Прирачник за учење македонски јазик како странски/Games and Exercises, Handbook for the Acquisition of Macedonian as a Foreign Language*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Тантуровска, Ј. 2010: *Македонскиот јазик низ општествените промени*, Меѓународно списание „Филолошки студии“, Македонија, Россия, Slovenija, Hrvatska. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, <http://philologicalstudies.org/dokumenti/2010/vol1/1/R%20d-r%20Lidija%20Tanturovska.pdf>

Литература на латиница:

Čirgić, A., Pranjković, I., Silić, J. 2012: *Gramatika crnogorskoga jezika*, Podgorica

De Saussure, F. 1977: *Opšta lingvistika*, Beograd: Nolit

Ivić, M. 1975: *Pravci u lingvistici*, Ljubljana: Državna založba Slovenije

Jelaska, Z. 2005: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Jug-Kranjec, H. 1992: *Slovenščina ya tujce*, Ljubljana: Narodna i univerzitetna knjižnica

Kristal, D. 1985: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit

Minović, M. 1974: *Uvod u nauku o jeziku*, Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika

Rikard, S. 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb, Matica Hrvatska.

Škiljan, D. 1980: *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.